

VU Research Portal

Piketmediation in scheidingszaken: Aanbevelingen voor de toekomst

Kostense, Loran

published in

Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht
2022

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Kostense, L. (2022). Piketmediation in scheidingszaken: Aanbevelingen voor de toekomst. *Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht*, 2022(1), 12-18. [2022/4]. <http://deeplinking.kluwer.nl/?param=00DA3B26&cpid=WKNL-LTR-Nav2>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Piketmediation in scheidingszaken: Aanbevelingen voor de toekomst

FJR 2022/4

Binnen (echt)scheidingszaken wordt al jaren gezocht naar interventies die kunnen zorgen voor een vreedzamer scheidingsproces. Zo worden er verscheidene pilots uitgevoerd binnen de Nederlandse gerechten om te experimenteren met interventies.² Van 2017 tot 2019 heeft bij de Rechtbank Amsterdam een pilot plaatsgevonden met betrekking tot piketmediation. Deze pilot is in 2018, terwijl deze nog doorliep, geëvalueerd in een masterscriptie.³ Naar aanleiding van de afronding van de pilot is in 2021, door de auteur van dit artikel, een tweede evaluatieonderzoek uitgevoerd. De belangrijkste aanbevelingen hieruit worden in dit artikel besproken zodat werkvormen van piketmediation in de toekomst geoptimaliseerd kunnen worden.

1. De urgentie en het belang van (piket)mediation

Verscheidene nationale initiatieven zijn opgezet om het leed dat scheidingen kunnen veroorzaken te beperken, met name voor de betrokken kinderen. In recent onderzoek is immers gebleken dat jaarlijks bij scheidingen ongeveer 70.000 thuiswonende kinderen betrokken zijn, waarvan ongeveer 16.000 kinderen ernstig last hebben van de gevolgen van de scheiding.⁴ In 2009 werd in het kader hiervan het verplichte ouderschapsplan ingevoerd,⁵ met als doel scheidingen waarbij kinderen betrokken zijn vreedzamer te laten verlopen. Na de invoering bleek het ouderschapsplan niet het beoogde effect te hebben. Volgens deskundigen had het beter kunnen werken wanneer het verplicht gekoppeld zou zijn aan mediation.⁶ Vervolgens werd naar andere oplossingen gezocht. Zo werd in 2015 bijvoorbeeld de 'Divorce Challenge' uitgeschreven: een uitnodiging aan de samenleving om met vernieuwende ideeën te komen om het grote maatschappelijke probleem van kinderen die schade lijden door een scheiding aan te pakken.⁷ Een jaar later, in 2016,

heeft de familierechtspraak een Visiedocument 'Rechtspraak (echt)scheiding ouders met kinderen' gepubliceerd, met een voorstel voor landelijk beleid en een effectieve aanpak in een verbeterde scheidingsprocedure voor ouders en kinderen'.⁸ Hierna is in 2017 het Platform 'Scheiden zonder Schade' opgericht, dat alle oplossingsmogelijkheden dient te verzamelen, ordenen en verschillende acties moet coördineren.⁹ In 2018 is de Experimentenwet rechtspleging in consultatie gegaan, wat een wettelijke grondslag biedt voor experimenten met innovatieve gerechtelijke procedures.¹⁰ Deze wet faciliteert de mogelijkheid tot het uitvoeren van innovatieve pilots met betrekking tot mediation, zoals de pilot naar aanleiding waarvan dit artikel is geschreven. Op 20 januari 2020 schreef minister Dekker een brief aan de Tweede Kamer over het vervolg van het wetgevingstraject mediation. Hierin pleit hij voor een betere inbedding van mediation in het huidige rechtssysteem, onder andere binnen het familierecht.¹¹ Al deze initiatieven onderstrepen het belang van het zoeken naar oplossingsmogelijkheden voor de consequenties van problemscheidingen en de mogelijke toepassing van mediation hierbij.

Binnen de rechtspraak vinden tevens veel ontwikkelingen plaats die trachten bij te dragen aan het verminderen van de scheidingsproblematiek. Om de nadelige gevolgen van scheidingen en de grote druk hiervan op het rechtssysteem te verlichten zijn initiatieven ontstaan om de rechtspraak te transformeren naar een meer maatschappelijk effectieve en responsieve rechtspraak, waarin ook aandacht is voor buitengerechtelijke geschilbeslechtingsmethodes zoals mediation.¹² Zo beschikken alle Nederlandse gerechten al jaren over mediationbureaus die 'mediation naast rechtspraak' faciliteren binnen scheidingszaken. Naast deze bestaande praktijk van mediations wordt door verschillende gerechten geëxperimenteerd met mediation binnen pilots, waarin wordt getracht mediation effectief in te zetten.¹³ Een deel van de pilots richt zich op piketmediation, de vorm van mediation die in dit artikel centraal staat. Piketmediation is een *pressure-cooker* methode, wat verwijst naar de snelle en intensieve manier waarop partijen met de hulp van een mediator in gesprek gaan met elkaar. Het verschil met een regulier mediationtraject is dat partijen ter plaatse de mogelijkheid krijgen om er samen uit te komen en dat het gesprek direct plaatsvindt op de dag van de zitting (al dan

1 Mr. L. (Loran) Kostense is promovenda binnen het familierecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Het volledige onderzoek op basis waarvan dit artikel is geschreven is niet gepubliceerd, maar op te vragen bij de auteur (l.kostense@vu.nl). Dit betreft het scriptieonderzoek 'De toekomst van piketmediation', uitgevoerd onder begeleiding van Andrea Zwart-Hink en Machteld Vonk.

2 Zoals bijvoorbeeld de pilot 'Preventie vechtscheidingen en regierechter echtscheidingen' of de pilot 'Gezinsadvocaat'.

3 F.E.A.M. Sanders, *(Tussen)evaluatie pilot Poging Akkoord Tijdens Zitting* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018.

4 Rouvoet 2018, p. 2.

5 Art. 1:247a BW jo. art. 815 lid 2 Rv.

6 B. Chin-A-Fat, 'Het ouderschapsplan als wondermiddel', *SWP* 2006, p. 102-105.

7 C. Forder, 'Liever advocaten: Over de Divorce Challenge en de plannen voor vernieuwing van de echtscheidingsprocedure', *NJB* 2019, p. 2.

8 Visiedocument de Rechtspraak, '(Echt)scheiding ouders met kinderen 2016.

9 Platform Scheiden zonder Schade, 'Scheiden ... en de kinderen dan?', Den Haag: Xerox OBT 2018.

10 *Kamerstukken II* 2018/19, 35 263, 4.

11 *Kamerstukken II* 2019/20, 35 300 VI, 102.

12 F. Bakker, 'Maatschappelijk effectieve rechtspraak', *NJBlog* 2016.

13 Zoals de pilots die geëvalueerd zijn in: E. de Jong & D. Brouwer, *Rapport Landelijke Evaluatie Piketmediation* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018.

niet tijdens de schorsing), in plaats van dat er een regulier mediationtraject wordt gestart met meerdere mediation-gesprekken. Het piketmediationgesprek vindt doorgaans plaats in het gerechtsgebouw en wordt in sommige gevallen aangeboden tijdens de voorlopige voorzieningen-procedure. Hiermee wordt getracht om in een vroeg stadium van het conflict te interveniëren, door te verhelderen op welke punten een rechterlijke beslissing nodig is en op welke punten partijen met de hulp van een mediator tot een oplossing kunnen komen. Het doel van piketmediation is om verdere escalatie van het conflict te voorkomen en partijen samen tot een oplossing te laten komen. De gedachte hierachter is dat hoe eerder in een conflict wordt bemiddeld, hoe effectiever dit is, aangezien een conflict dan doorgaans nog minder ver geëscaleerd is.¹⁴ Daarnaast blijkt dat snelheid en eventuele kosten belangrijke factoren zijn voor partijen, op basis waarvan zij al dan niet instemmen met een verwijzing naar een mediationtraject.¹⁵ Piketmediation houdt rekening met deze factoren, aangezien deze optie vroeg in de echtscheidingsprocedure wordt aangeboden en een laag instaptarief voor partijen wordt gerekend.¹⁶ Daarmee lijkt piketmediation veel potentie te hebben als interventie binnen de scheidingsproblematiek.

Piketmediation wordt in Nederland binnen meerdere gerechten aangeboden, met name binnen familiezaken, zoals echtscheidingszaken. De werkwijzen van de verschillende gerechten komen globaal overeen, met wat kleine lokale verschillen. In 2018 heeft een landelijke evaluatie van piketmediation plaatsgevonden.¹⁷ In die evaluatie is de pilot uit Amsterdam, de pilot Poging Akkoord Tijdens Zitting (hierna te noemen PATZ), niet meegenomen, aangezien deze op dat moment nog niet was afgerond. In dit artikel wordt deze inmiddels afgeronde pilot PATZ besproken in het licht van landelijke ervaringen met betrekking tot piketmediation en kennis uit de literatuur, om zo praktische aanbevelingen te kunnen doen voor piketmediationmethoden in de toekomst. Het bundelen van alle kennis is van grote waarde voor de optimalisering van piketmediationmethoden. Eerst zal de pilot PATZ worden beschreven, waarna aandacht zal worden besteed aan de landelijke ervaringen omtrent piketmediation. Vervolgens zullen de knelpunten, met inachtneming van de bevindingen uit de literatuur, kritisch worden beschouwd. Dit zal leiden tot aanbevelingen voor de toekomst van piketmediation binnen (echt)scheidingszaken

in Nederland. Ten slotte wordt afgesloten met een concluderende opmerking over de verdere ontwikkeling van piketmediation.

2. De pilot PATZ en de landelijke knelpunten met betrekking tot piketmediation

Binnen de pilot PATZ werd tijdens de voorlopige voorzieningen-procedure in echtscheidingszaken piketmediation na de zitting aangeboden aan partijen. Om te bepalen voor welke zaken piketmediation geschikt was, werd door de senior juridisch medewerkers een selectie gemaakt op basis van de weinige informatie die per zaak aanwezig was.¹⁸ Wanneer een zaak geselecteerd was, werd op voorhand contact opgenomen met partijen via hun advocaat met de vraag of zij toestemming gaven voor het inplannen van een PATZ-zitting. Wanneer partijen via hun advocaat hadden ingestemd met de aanwezigheid van de mediator ter zitting, werd een PATZ-zitting ingepland. Dit betekende dat een piketmediator aanwezig was tijdens de zitting en de rechter tijdens de zitting de bereidheid tot deelname aan piketmediation toetste bij partijen. Wanneer partijen wilden deelnemen, gingen zij direct na afloop van de zitting met elkaar en de mediator in gesprek om te proberen tot afspraken te komen. Na afloop van het eerste gesprek werd de rechter geïnformeerd of er een beschikking werd verwacht, hetzij op basis van de stukken en wat ter zitting was besproken, hetzij op basis van de inmiddels met de hulp van de mediator bereikte (gedeeltelijke) overeenstemming tussen partijen, dan wel dat de zaak moest worden aangehouden voor voortzetting van de mediation elders.¹⁹ In de totale looptijd van de pilot PATZ mocht een relatief klein gedeelte van de voorlopige voorzieningen-zaken na selectie deelnemen aan de pilot, namelijk 37 procent. In de totale looptijd van één jaar en vijf maanden, zijn 146 zaken geselecteerd voor PATZ. Van de 146 zaken die geselecteerd waren voor deelname is in 46 zaken (32%) de piketmediation daadwerkelijk van start gegaan. Van alle zaken die aan de piketmediation deelnamen, werd in 39 procent van de zaken een positief resultaat behaald met de piketmediation, wat inhoudt dat het partijen gelukt is tot gehele of gedeeltelijke overeenstemming te komen.²⁰

Ook bij andere Nederlandse gerechten is veelvuldig geëxperimenteerd met piketmediation. Deze pilots verschilden echter inhoudelijk op een aantal punten van elkaar, namelijk op het gebied van: het beoogde doel van de piketmediation, de aanwezigheid van een voorselectie, het onderwerp van het geschil, de benaderingswijze van partijen (moment

14 H. Geveke, E. Plant, M. Thieme & M. Verberk, 'Kansen voor conflictbemiddeling, een onderzoek naar toepassingsmogelijkheden van conflictbemiddeling', *B&A Groep* 1998; B.E.S. Chin-a-Fat & M.J. Steketeer, 'Bemiddeling in uitvoering. Evaluatie experimenten scheidings- en omgangsbemiddeling', *Verwey-Jonker Instituut* 2002, p. 227-230; R.L. Wissler, 'Court-connected mediation in general civil cases: What we know from empirical research', *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 2002, p. 641-703.

15 C.L.B. Kocken & N.F. van Manen, 'Weg van het recht. Verslag van het evaluatieonderzoek in opdracht van het ministerie van Justitie naar vier experimenten met bemiddeling bij Buro's voor Rechtshulp en Rechtsbanken Amsterdam', *Paul Scholten Instituut*, UVA 1998.

16 € 90,75 inclusief btw per partij voor het eerste gesprek en voor eventuele vervolgesprekken betalen de partijen samen € 185,- incl. btw per uur.

17 E. de Jong & D. Brouwer, *Rapport Landelijke Evaluatie Piketmediation* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018.

18 Meer informatie over de selectie bij de pilot PATZ: F.E.A.M. Sanders, *(Tussen)evaluatie pilot Poging Akkoord Tijdens Zitting* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 26-28.

19 F.E.A.M. Sanders, *(Tussen)evaluatie pilot Poging Akkoord Tijdens Zitting* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 19.

20 Het aantal zaken met gehele of gedeeltelijke overeenstemming is niet bekend. Een gedeeltelijke overeenstemming wil zeggen dat partijen het over minimaal één deelonderwerp eens zijn geworden. Meer over het slagspercentage en de afloop van de zaken, is te vinden in: L. Kostense, *De toekomst van piketmediation* (Vrije Universiteit te Amsterdam), 2021, p. 23.

en manier van aanbod piketmediation), het plaatsvinden van de piketmediation vóór of na de zitting, de aanwezigheid van de piketmediator op zitting, de wijze van terugkoppeling van de piketmediation aan de rechter, het beleid omtrent aanhoudingen en de selectie en expertise van de mediator.²¹ De slagingspercentages liepen per gerecht sterk uiteen en varieerden van 23 tot 48 procent.²² De verklaring voor deze verschillen kan te maken hebben met meerdere factoren, zoals het type zaken, de moeilijkheidsgraad van de zaken en de opzet van de piketmediation. Welke aspecten van de piketmediation-werkwijzen samenhangen met de verschillende slagingspercentages kan niet eenduidig worden verklaard.²³ De succesvolle uitkomsten en de knelpunten die in deze pilots naar voren kwamen, zijn in het evaluatieonderzoek meegenomen en hebben bijgedragen aan de kritische beschouwing en aanbevelingen zoals beschreven in dit artikel.

Naast het in kaart brengen van de pilots en eerdere onderzoeken omtrent piketmediation, is gezocht naar succesvolle uitkomsten en knelpunten die voortkwamen uit de ervaringen met betrekking tot de pilot PATZ. Hierbij is aandacht besteed aan de visie van de piketmediators en is het perspectief van partijen belicht. Om het perspectief van partijen te onderzoeken zijn de evaluatieformulieren die partijen tijdens de pilot hebben ingevuld uitgebreid geanalyseerd. Daarnaast zijn de aanbevelingen van het onderzoek ook voorgelegd aan mensen die in het verleden een (vecht)scheiding hebben meegemaakt en die daarom als ervaringsdeskundige een mening konden geven over de mogelijke veranderingen binnen de piketmediation. Voor de details omtrent deze methoden verwijs ik naar het uitgebreide evaluatieonderzoek.²⁴ Ondanks dat de pilots inhoudelijk van elkaar verschilden, komt een aantal gemeenschappelijke knelpunten naar voren vanuit de verschillende pilots, waarvan de belangrijkste hierna kort worden besproken.²⁵ Allereerst wordt het uitvoeren van de *voorselectie* gezien als lastig, aangezien deze vaak gebaseerd is op weinig voorkennis over de zaak. Een aantal betrokken professionals vindt dat dit proces niet objectief is en meer een gevoelskwestie betreft. Daarnaast heeft een knelpunt te maken met de *communicatie* met de betrokken partijen, aangezien deze volledig plaatsvindt via de advocaat. Dit kan er in sommige gevallen voor zorgen dat partijen overvallen worden door het aanbod van piketmediation, wat ervoor zorgt dat de kans op deelname en daarmee het succesvol afronden van het mediationtraject kleiner wordt. Ook liggen de verantwoordelijkheid en de inhoud van de

communicatie over de piketmediation volledig bij de advocaat en is er weinig zicht op de manier waarop advocaten dit doen. Wanneer een advocaat bijvoorbeeld niet zoveel weet over, of geen voorstander is van, piketmediation zal dit de manier waarop deze met partijen hierover communiceert beïnvloeden. Dit punt hangt samen met het *verschil in draagvlak* omtrent piketmediation binnen de advocatuur en het rechterlijke systeem. Niet alle juridische professionals zijn bekend met wat piketmediation inhoudt of op de hoogte van het aanbod hiervan. Dit kan de kans verkleinen dat partijen willen deelnemen aan piketmediation en verkleint daarmee de slagingskans. Daarnaast bestaat er twijfel over *bepaalde aspecten van de piketmediation*, aangezien dit een *pressure-cooker* variant van mediation betreft. Zo zou het kortstondige karakter van de mediation een negatief effect kunnen hebben op de vertrouwensband tussen de mediator en partijen, wat nadelige consequenties kan hebben op de slagingskans en het stressniveau van partijen. Een ander knelpunt heeft te maken met de *grote belasting* voor alle betrokken professionals die het aanbieden van piketmediation met zich meebrengt. Zo zorgt het bijvoorbeeld voor extra administratieve taken voor het mediationbureau en kost het de mediators veel tijd aangezien zij tijdens een zitting aanwezig zijn. Desondanks bleek uit de evaluaties een grote bereidheid bij de betrokken professionals om zich in te zetten voor deze manier van geschilbeslechting. Wellicht samenhangend met deze grote belasting voor de betrokkenen, is ten slotte gebleken dat *de registratie in sommige gevallen gebrekkig* is. Een goede registratie is noodzakelijk aangezien dit onderzoek naar de effectiviteit en optimalisering van piketmediation mogelijk maakt.

Op basis van deze verzamelde informatie zullen de knelpunten met betrekking tot het piketmediation-proces kritisch worden beschouwd, waarna zes aanbevelingen worden gedaan. Deze aanbevelingen hebben betrekking op de voorselectie, de communicatie met betrokken partijen, de bekendheid en het draagvlak van piketmediation, aspecten van de *pressure-cooker* methode, het in kaart brengen van de ervaringen van partijen en een goede registratie. In het evaluatieonderzoek waren deze aanbevelingen in eerste instantie gericht op de pilot PATZ bij de Rechtbank Amsterdam, maar deze kunnen in een breder landelijk perspectief geplaatst worden. Aangezien de kennis vanuit eerdere evaluaties, vanuit de Nederlandse gerechten en het literatuuronderzoek is gebundeld, kan deze kennis juist van waarde zijn voor alle gerechten.

3. De voorselectie

De voorselectie wordt binnen de meeste gerechten als een knelpunt gezien en zorgt er in sommige gevallen voor dat maar een klein gedeelte van de (eventueel geschikte) zaken de kans krijgt op deelname aan de piketmediation. In het kader van de voorselectie zijn er mijns inziens drie elementen die van groot belang zijn, namelijk de capaciteit, het opstellen van de selectiecriteria en het betrekken van het conflictescalatieniveau bij de selectie. Zo is de capaciteit

21 E. de Jong & D. Brouwer, *Rapport Landelijke Evaluatie Piketmediation* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 3-4.

22 Wanneer wordt gecompenseerd voor de uitschieters. Nadere uitleg hierover is te vinden in: L. Kostense, *De toekomst van piketmediation* (Vrije Universiteit te Amsterdam), 2021, p. 31-32.

23 E. de Jong & D. Brouwer, *Rapport Landelijke Evaluatie Piketmediation* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 23.

24 L. Kostense, *De toekomst van piketmediation* (Vrije Universiteit te Amsterdam), 2021, p. 69-70.

25 L. Kostense, *De toekomst van piketmediation* (Vrije Universiteit te Amsterdam), 2021, p. 44-49.

voor het aantal piketmediation-zaken dat kan worden gefaciliteerd binnen sommige gerechten beperkt. Wanneer in de toekomst een pilot wordt opgezet, is het van belang de capaciteit van de betrokken professionals en de beschikbare ruimten te vergroten. Dit aangezien de beperkte capaciteit een nadelig effect heeft op de objectieve selectie van zaken. Vanuit eerdere evaluaties is daarnaast geen eenduidig resultaat naar voren gekomen over de beste manier van selecteren. Op basis van de bestudeerde informatie acht ik het wenselijk om voor het opstellen van de inhoudelijke selectiecriteria de kennis van de verschillende betrokken professionals zoveel mogelijk te benutten. Zo zouden de selectiecriteria vastgesteld kunnen worden in overleg met de betrokken rechters en piketmediators, aangezien zij inhoudelijk veel kennis en ervaring hebben. Daarnaast lijkt het me raadzaam de advocaten hierbij te betrekken. Vanuit eerdere evaluaties is immers gebleken dat het betrekken van advocaten bij het selectieproces als positief wordt gezien.²⁶ In het kader van objectiviteit en transparantie kan daarnaast gebruik gemaakt worden van een document waarop per zaak wordt bijgehouden waarom een zaak al dan niet wordt geselecteerd.

Er is gebleken dat zaken waarbij kinderen betrokken zijn, over het algemeen geschikt worden geacht voor piketmediation.²⁷ Daarnaast lijkt het mij raadzaam om, naast de standaardcriteria als de onderhandelingsbereidheid en de onderhandelingsruimte, ook het niveau van conflictescalatie te betrekken bij de selectie van zaken. Dit aangezien is gebleken dat dit een indicatie kan zijn voor welke interventie het meest geschikt is en wat de slagingskans is van (piket)mediation. Dit niveau van conflictescalatie verwijst naar het escalatiemodel van Glasl, dat betrekking heeft op de escalatie van conflicten.²⁸ In de zaken die deelnemen aan de pilot PATZ is een voorlopige voorziening aangevraagd. De aanvraag tot een voorlopige voorzieningen kan impliceren dat dergelijke zaken een schrijnend karakter hebben, aangezien dit een noodvoorziening betreft. Het zou kunnen dat een substantieel deel van deze zaken zich qua conflictescalatieniveau bevindt in hoofdfase drie van het escalatiemodel van Glasl. Mediation werkt echter het beste bij conflicten die zich qua conflictniveau bevinden in hoofdfase twee.²⁹ Aangezien het conflictniveau van de zaken in het verleden niet is onderzocht, is echter niet met zekerheid te zeggen in welke fase de meeste conflicten zich bevinden. Wanneer het conflictescalatieniveau nadrukkelijker in de selectie wordt betrokken, kan hiermee rekening worden gehouden. Dit zou gedaan kunnen worden door het escalatieniveau

van partijen te onderzoeken met een vragenlijst of in een (telefonisch) gesprek. Een andere optie is dat de mediator voor het piketmediationgesprek een aparte individuele intake heeft met beide partijen, een zogenaamde caucus. Op die manier kan de mediator het conflictescalatieniveau inschatten en bepalen wat de beste oplossingsmethode zou zijn voor het conflict. In een eerdere pilot is rechters gevraagd een conflictdiagnose te stellen in het kader van een conflict, wat neerkomt op het inschatten van het niveau van conflictescalatie. Uit dit onderzoek bleek dat rechters hiervoor een goede opleiding noodzakelijk vonden en dat zij in deze specifieke pilot de opleiding hieromtrent niet voldoende vonden.³⁰ In het kader hiervan acht ik het wenselijk dat de medewerker die de selectie uitvoert een opleiding volgt over het stellen van conflict diagnoses.

In het kader van de selectiecriteria beveel ik aan om alleen zaken waaruit contra-indicaties blijken een kans tot piketmediation te ontzeggen.³¹ Wanneer op deze manier wordt geselecteerd, wordt in zoveel mogelijk zaken de kans geboden deel te nemen aan de piketmediation. De selectie zou minder tijd kosten, aangezien alleen gekeken dient te worden naar de basiscriteria en of er sprake is van contra-indicaties in het dossier. Vervolgens zullen zaken afvallen die door de advocaten en/of de partijen niet geschikt worden geacht voor deelname. Hierbij is het volgende inhoudelijke punt van belang, het direct contact opnemen met partijen en hun advocaat.

4. Communicatie met betrokken partijen

Tot dusverre had noch het mediationbureau van de Rechtbank Amsterdam binnen de pilot, noch een mediationbureau van de andere gerechten binnen de piketmediation, voorafgaand aan de zitting direct contact met betrokken partijen. Bij reguliere mediationtrajecten gebeurt dit doorgaans wel, maar bij de piketmediation verloopt al het contact via de advocaten. Uit de literatuur blijkt dat het voor (het verloop van) het conflict van belang is of partijen zich al dan niet laten bijstaan door een advocaat.³² Afhankelijk van de rol en de houding van een advocaat kan het conflict meer of minder juridiseren of kunnen standpunten van partijen wijzigen.³³ Advocaten geven hun cliënten immers praktisch advies, leggen hen bepaalde sociale normen op, doen autoritaire uitspraken in combinatie met het juridisch advies dat ze verstrekken, hebben controle over welke juridische informatie cliënten ontvangen en hebben de procedurele en formele regie met betrekking tot de zaak.³⁴ Daarnaast hebben advocaten doorgaans een hoge sociale en professionele status, waardoor cliënten geneigd zijn de eigen keuzes

26 F.E.A.M Sanders, *(Tussen)evaluatie pilot Poging Akkoord Tijdens Zitting* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 31; E. de Jong & D. Brouwer, 'Rapport Landelijke Evaluatie Piketmediation' (Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 44.

27 F.E.A.M Sanders, *(Tussen)evaluatie pilot Poging Akkoord Tijdens Zitting* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 35; E. de Jong & D. Brouwer, *Rapport Landelijke Evaluatie Piketmediation* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 30.

28 F. Glasl, *Help! Conflicten*, Zeist: Vrij Geestesleven 2000; F. Glasl, *Handboek Conflictmanagement*, Amsterdam: SWP 2015.

29 H. Prein, 'Conflicten' in: *Handboek Mediation 2017*, p. 129.

30 M.V. Antokolskaia en collega's, 'Evaluatie pilot preventie vechtscheidingen en pilot regierechter echtscheidingen' Raad voor de Rechtspraak 2017, p. 97.

31 A. Brenninkmeijer e.a., 'Handboek Mediation' 2017, p. 50.

32 S. Ellmann, 'Lawyers and clients', *UCLA Law Review* 1987, p. 717-718.

33 M.S. Thomas, 'Context van mediation' in: *Handboek mediation 2017*, p. 63.

34 J. Griffiths, 'What do Dutch lawyers actually do in divorce cases?' *Law & Society Review* 1986, p. 171.

van hen te laten afhangen.³⁵ De grote invloed die advocaten hebben op partijen, kan in sommige gevallen nadelige gevolgen hebben. Wanneer een advocaat bijvoorbeeld zelf niet geïnteresseerd is in mediation, is de kans klein dat diens cliënt hiervoor wel gemotiveerd zal zijn. Een dergelijke advocaat zou weinig of negatieve informatie over de mediation kunnen verschaffen aan de cliënt, waardoor deze niet (goed) op de hoogte is of een negatief beeld heeft van de mediation. Daarnaast heeft een deel van de advocaten een traditionele taakopvatting, waarin zij primair gericht zijn op de belangen van de eigen cliënt en zich hierbij richten op de winst van de eigen cliënt. Binnen het proces van mediation kan dit nadelig zijn, aangezien dergelijke advocaten weinig aandacht hebben voor het belang van begrip, erkenning en de kans op relatieherstel tussen partijen.³⁶ Wanneer er (bijvoorbeeld telefonisch of per e-mail) additioneel direct contact zou worden gezocht met partijen door het mediatiobureau van de rechtbank, zou er meer zicht zijn op welke informatie partijen over de piketmediation ontvangen en hoe zij hierin staan. Dit zou ook bijdragen aan de autonomie en zelfbeschikking van partijen, wat binnen het vakgebied van mediation als belangrijke concepten worden gezien.³⁷

5. Bekendheid en draagvlak piketmediation

Uit eerdere evaluaties en het huidige evaluatieonderzoek blijkt dat de bekendheid van en het draagvlak voor piketmediation binnen de rechterlijke macht niet altijd even groot is.³⁸ Volgens de betrokken mediators werkte het nadelig wanneer de betrokken advocaten of rechters niet volledig op de hoogte waren van de piketmediation en had dit een effect op de mening van partijen over de piketmediation.³⁹ Uit onderzoek is gebleken dat het van groot belang is dat partijen een goed beeld hebben van een toekomstig mediationproces. Dit kan namelijk zorgen voor de reductie van angst en stress omtrent de mediation en daarmee een positief effect hebben op de bereidheid tot deelname en de slagingskans van mediation.⁴⁰ Het lijkt mij van belang dat betrokken professionals bij piketmediation-werkwijzen op de hoogte worden gebracht van de mogelijkheid tot piketmediation en de voordelen van deze methode. Op deze manier wordt de kans vergroot dat advocaten goed geïnformeerd zijn en positief tegenover piketmediation staan. Zeker in het kader van de eerdergenoemde belangrijke rol van advocaten (paragraaf 4), is het van groot belang dat zij goed worden geïnformeerd over en betrokken worden bij het proces omtrent piketmediation.

35 J.J. Kilborn, 'Who's in charge here: Putting clients in their place', *Georgia Law Review* 2002, p. 6.

36 P.A. Boontje, 'De mediation-advocaat verlaat het toernooimodel', *TRA* 2019/78, p. 1.

37 A. Brenninkmeijer e.a. (red.), *Handboek Mediation* 2017, p. 45-46.

38 F.E.A.M. Sanders, (*Tussen*)evaluatie pilot Poging Akkoord Tijdens Zitting (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p. 59; E. de Jong & D. Brouwer, *Rapport Landelijke Evaluatie Piketmediation* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018, p.36.

39 L. Kostense, *De toekomst van piketmediation* (Vrije Universiteit te Amsterdam), 2021, p. 38.

40 J.S. Tanz & M.K. McClintock, 'The physiologic stress response during mediation', *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 2017, p. 57.

6. Aspecten van de pressure-cooker methode

Piketmediation wordt een *pressure-cooker* methode genoemd, omdat partijen binnen een korte tijd met de hulp van een mediator met elkaar in gesprek gaan. Juist het kortstondige karakter van piketmediation kan, naast voordelige, ook nadelige effecten hebben. Uit onderzoeken hieromtrent is gebleken dat het succes van reguliere mediations voor een groot deel afhangt van de capaciteit van de mediator om een relatie van vertrouwen op te bouwen met de partijen.⁴¹ Meestal doen mediators dit door vanaf het eerste moment van interactie een vertrouwensband op te bouwen, onder andere door luchtige gesprekken te voeren.⁴² Het opbouwen van een band tussen de mediator en de partijen is binnen piketmediation minder makkelijk, aangezien de procedure korter is. Dit zou kunnen veranderen wanneer mediators een caucus voeren met beide partijen. Een mediator kan spreken met partijen, achterhalen wat hun *mindset* is en zich een beeld vormen van de doelen en inhoudelijke kennis over het mediationproces van de partijen.⁴³

Een tweede aspect dat hiermee samenhangt, betreft het stressniveau van partijen. Om gezamenlijke beslissingen te kunnen nemen, zoals het maken van afspraken over de scheiding, is cognitieve flexibiliteit nodig. Wanneer mensen gestrest zijn, verliezen zij deze cognitieve flexibiliteit en blijven zij sterk gericht op de eigen doelen. Dit houdt net zolang aan als dat de stressreactie (het hoge cortisolgehalte) aanwezig is.⁴⁴ Aangezien een hoog stressniveau het vermogen tot het maken van redelijke afspraken beïnvloedt, is het van belang dit stressniveau te verlagen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door een korte caucus te laten plaatsvinden met partijen, een pauze in te lassen tussen de zitting en het mediationgesprek of door het maken van afspraken te verplaatsen naar een volgend mediationgesprek of ander moment.⁴⁵ In het verleden is geen onderzoek gedaan naar de tevredenheid van partijen over de piketmediation op langere termijn, waardoor niet bekend is of partijen naderhand ook daadwerkelijk tevreden zijn met de gemaakte afspraken. Hierop kom ik terug in de volgende paragraaf.

7. De ervaringen van partijen in kaart brengen

De ervaring van partijen speelt een belangrijke rol binnen de literatuur omtrent piketmediation. Er is eerder geen gericht onderzoek gedaan naar tevredenheid van partijen met piketmediation. In eerdere onderzoeken naar tevredenheid van partijen met mediation in het algemeen is een verschil

41 J.S. Tanz & M.K. McClintock, 'The physiologic stress response during mediation', *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 2017, p. 55.

42 J.S. Tanz & M.K. McClintock, 'The physiologic stress response during mediation', *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 2017, p. 55-56.

43 J.S. Tanz & M.K. McClintock, 'The physiologic stress response during mediation', *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 2017, p. 56.

44 J.S. Tanz & M.K. McClintock, 'The physiologic stress response during mediation', *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 2017, p. 48-50.

45 J.S. Tanz & M.K. McClintock, 'The physiologic stress response during mediation', *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 2017, p. 62.

gevonden in tevredenheid over mediation tussen moeders en vaders. Zo werd bijvoorbeeld gevonden dat vaders tevredener waren na mediation dan na procesvoering, maar dat moeders tevredener waren met procesvoering dan met mediation.⁴⁶ Daarnaast werd gevonden dat moeders tevredener waren met de uitkomst van een zitting, dan met de uiteindelijke overeenkomst opgesteld door mediation.⁴⁷ In ander onderzoek werd gevonden dat mediationparticipanten ontevreden waren met het mediationproces. Zij beschreven de mediationgesprekken als gespannen en onplezierig. Sommige participanten vonden het mediationproces gehaast en sommigen voelden zich gedwongen om bepaalde afspraken te maken.⁴⁸ Het is van belang hierbij te benoemen dat deze onderzoeken gedateerd zijn en buiten Nederland hebben plaatsgevonden. Het zou kunnen dat de uitkomsten van dergelijke onderzoeken tijden plaatsgebonden zijn. Daarnaast zijn er in Nederland veel ontwikkelingen geweest op het gebied van echtscheidingen, die een weerslag kunnen hebben op de onderzoeksresultaten.⁴⁹ Toch zijn dergelijke resultaten van deze onderzoeken relevant, aangezien ze het 'rooskleurige' beeld van mediation nuanceren en de andere kant hiervan belichten.

In het licht van deze onderzoeksresultaten lijkt het mij van groot belang dat in het vervolg de ervaringen van partijen met piketmediation grondig worden onderzocht. In eerdere evaluaties omtrent piketmediation is geen of weinig aandacht besteed aan het perspectief van de betrokken partijen, wat binnen de onderzoeken zelf ook als beperking wordt gezien.⁵⁰ Dit is immers essentieel wanneer wordt onderzocht of een pilot die vreedzamere scheidingen tot gevolg wil hebben positieve uitkomsten biedt. In het beschreven evaluatieonderzoek is op meerdere manieren getracht om aandacht te schenken aan het perspectief van partijen. Na bestudering bleek dat de evaluatieformulieren in Amsterdam door maar weinig partijen zijn ingevuld en dat er standaard-evaluatieformulieren zijn gebruikt, welke niet specifiek zijn toegepast op de piketmediation. Het lijkt mij wenselijk dat op korte en langere termijn meer en specifiekere wordt uitgevraagd hoe partijen piketmediation hebben ervaren en wanneer het proces niet is geslaagd, wat hiervoor de reden is geweest. Het zou interessant zijn de partijen daarnaast op een later moment opnieuw te benaderen over hun tevredenheid. Dergelijke evaluaties zouden gemonitord kunnen worden door een overkoepelend orgaan, zoals het Landelijke Team Maatwerk en Mediation.

In het kader van de ervaringen van partijen, maar ook met betrekking tot de registratie van alle andere informatie met betrekking tot piketmediation, is het relevant dat dit systematisch wordt gedaan. In het evaluatieonderzoek is immers gebleken dat de registratie van piketmediation binnen de gerechten niet altijd volledig is.⁵¹ Het lijkt me raadzaam om vanaf het begin van een pilot of werkwijze overzichtelijk en consistent te registreren. Hierbij kan gedacht worden aan het bijhouden van een proceslogboek, het opzetten van een monitoringssysteem⁵² en het overzichtelijk registreren van de ingevulde evaluaties. Dit maakt effectievere onderzoeken in de toekomst mogelijk.

8. Tot slot

In opdracht van de Rechtbank Amsterdam heb ik het evaluatieonderzoek met betrekking tot de pilot PATZ mogen uitvoeren, om zo aanbevelingen te genereren voor piketmediation in de toekomst. Om deze aanbevelingen op te kunnen stellen heb ik de landelijke stand van zaken met betrekking tot piketmediation in kaart gebracht, door bestudering van de pilot PATZ gezocht naar knelpunten en succesvolle uitkomsten en een literatuurstudie uitgevoerd. Tijdens het uitvoeren van dit evaluatieonderzoek en het schrijven van dit artikel is het voor mij nog evidentier geworden dat deskundigen door heel Nederland met veel toewijding zoeken naar oplossingen voor de maatschappelijke problemen omtrent (vecht)scheidingen, ondanks de hoge werkdruk die een deel van hen ervaart. De aanbevelingen die ik heb opgesteld hebben betrekking op de voorselectie, de communicatie met betrokken partijen, de bekendheid van en het draagvlak voor piketmediation, bepaalde aspecten van de *pressure-cooker* methode, het in kaart brengen van de ervaringen van partijen en een goede registratie.

Zoals in de inleiding besproken, zijn er tal van initiatieven opgezet die gericht zijn op het verminderen van scheidingsproblematiek en de rol die mediation hierbij kan spelen. Dé oplossing voor de nadelige gevolgen van scheidingen is nog niet gevonden. Wanneer er echter ook in de toekomst met interventies wordt geëxperimenteerd, deze worden geëvalueerd en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen worden meegenomen, zal deze scheidingsproblematiek mijns inziens zeker kunnen verminderen. Bij de ontwikkeling van succesvolle interventies is het van belang dat de nationale, en wellicht internationale initiatieven, in een breder perspectief geplaatst worden, zoals dat in het evaluatieonderzoek met betrekking tot de pilot PATZ is gedaan. Het zou hierbij waardevol zijn als rechtbanken, of een overkoepelend orgaan, samenwerken en de pilots en

46 R.E. Emery, S.G. Matthews & M.M. Wyer, 'Child custody mediation and litigation: Further evidence on the differing views of mothers and fathers', *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1991, p. 410-418.

47 R.E. Emery & M.M. Wyer, 'Child custody mediation and litigation: An experimental evaluation of the experience of parents', *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1987, p. 79-186.

48 J. Pearson & N. Thoennes, 'Divorce mediation research results', *Divorce Mediation Theory and Practice* 1988.

49 Zoals het automatisch doorlopen van gezamenlijk gezag en de veranderende maatschappelijke en sociale rollen van ouders met betrekking tot de opvoeding.

50 Zie voor voorbeelden: F.E.A.M Sanders, (*Tussen*)evaluatie pilot Poging Akkoord Tijdens Zitting (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018 en E. de Jong & D. Brouwer, *Rapport Landelijke Evaluatie Piketmediation* (Masterscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam), 2018.

51 L. Kostense, *De toekomst van piketmediation* (Vrije Universiteit te Amsterdam), 2021, p. 42.

52 Raad voor de Rechtspraak, 'Evaluatieonderzoek innovatieve projecten in de rechtspraak:

Een handreiking', p. 8. Te raadplegen via:

www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Kwaliteit-van-de-rechtspraak/MER/Paginas/Evaluatieonderzoek-innovatieve-projecten-in-de-rechtspraak.aspx.

piketmediationmethoden op elkaar afstemmen en van elkaar leren. Als slechts gekeken wordt naar de evaluatie van één pilot of initiatief, en de bredere context niet in ogenschouw wordt genomen, bestaat immers het risico dat reeds vergaarde kennis en ervaringen verloren raken. Wanneer meer wordt samengewerkt en de kennis en ervaringen worden gebundeld, kan dit positieve effecten hebben op de ontwikkeling van toekomstige interventies omtrent (piket)mediation.